

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

ปัจจุบันการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาส่งผลให้กรุงเทพมหานคร กลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าและบริการ การบริหารการปกครอง ที่มีแหล่งงานขนาดใหญ่ ดึงดูด ประชากรให้หลั่งไหลเข้ามาหางานทำ การพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินเมืองได้ขยาย รุกกล้าเข้าไปใน พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองโดยที่ไม่มีการจัดเตรียมระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่เพียงพอ เขตบางขุนเทียนถือได้ว่าเป็นที่มีลักษณะพิเศษเพียงแห่งเดียวของกรุงเทพมหานครที่มี พื้นที่ติดฝั่งทะเล โดยมีข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม เป็นส่วนใหญ่ ตามที่ปรากฏในกฎกระทรวงฉบับที่ 414 ตาม พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. 2518 เพื่อใช้บังคับ ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พื้นที่ตั้งแต่ชายฝั่งทะเลถึงแนวเขต กรุงเทพมหานคร ถูกกำหนดให้เป็นบริเวณที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมถึงประกาศกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2543 เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือ เปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดบางประเภท เป็นเครื่องมือในการควบคุมการใช้พื้นที่ ถือได้ว่าเป็น บริเวณพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ย่อมจำเป็นต่อการ รักษาไว้เพื่อสร้างผลผลิตทางการเกษตรที่ก่อให้เกิดผลตอบแทนสูง รวมถึงการควบคุมการ ขยายตัวของเมืองให้มีลำดับเป็นขั้นเป็นตอน และไม่ให้เกิดการขัดแย้งของการใช้ประโยชน์ที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินของเขตบางขุนเทียนปี พ.ศ.2529 มีพื้นที่เกษตรกรรมรวมเป็น 117.15 ตร.กม. (ยังไม่แยกเขตบางบอนออกจากเขตบางขุนเทียน) โดยในปี พ.ศ. 2543 พื้นที่เกษตรกรรมมีการ เปลี่ยนแปลงลดลงถึง 43 ตร.กม.(รวมพื้นที่เขตบางบอน) หรือคิดเป็นร้อยละ 37.6 ของพื้นที่ เกษตรกรรมปี พ.ศ. 2529 (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ,2544) เป็นผลมาจากการขยายตัวของ พื้นที่เมือง และการเปลี่ยนแปลงอาชีพของเกษตรกร พื้นที่รกร้างเพิ่มขึ้น 15.36 ตร.กม. ซึ่งมีสาเหตุ จากการทำการเกษตรกรรมไม่ได้ผลและการซื้อที่ดินของนักลงทุนเพื่อเก็งกำไร ทั้งยังมีปัญหาอัน เนื่องมาจากภัยธรรมชาติซึ่งได้แก่น้ำท่วม น้ำทะเลหนุน การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรกรรมในช่วง ฤดูแล้ง และโดยเฉพาะพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ประสบปัญหาการพังทลาย เนื่องจากคลื่นทะเลได้กัดเซาะเพิ่มความรุนแรงทุกๆ ปี นอกจากนี้ ปัญหาคุณภาพน้ำอัน เนื่องมาจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ของพื้นที่ตอนบนของเขตบางขุนเทียนและพื้นที่ จังหวัดใกล้เคียง ซึ่งส่งผลกระทบต่อพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำบริเวณพื้นที่ด้านใต้ของเขตบางขุนเทียน ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ประกอบกับมาตรการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อ

ชนบทและเกษตรกรรมในพื้นที่เขตบางขุนเทียน และปัญหาจากภัยธรรมชาติที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้เจ้าของที่ดินรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมมีการต่อต้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบชนบทและเกษตรกรรมจากประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ ปัจจุบันกรุงเทพมหานครมีนโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนโดยมีโครงการป้องกันการพังทลายของชายฝั่งทะเล และโครงการก่อสร้างถนนบางขุนเทียนชายทะเล เริ่มตั้งแต่คลองเชิงตาแพถึงคลองพิทยาลงกรณ์สามารถเชื่อมระหว่าง 3 จังหวัด คือกรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดสมุทรสาคร เป็นการเปิดพื้นที่ทางด้านล่างเลียบชายฝั่งทะเล นอกจากนี้ยังมีการก่อสร้างทางเดินธรรมชาติและทางจักรยานตามแนวคันดิน จากคลองพิทยาลงกรณ์ ถึงชายทะเลบางขุนเทียน ซึ่งถือได้ว่ากรุงเทพมหานครได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ที่จะส่งผลให้การขยายตัวของพื้นที่เมืองมายังพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม เกิดการฝ่าฝืนหลักเลียบของข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน และข้อบัญญัติในการห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวทำให้เป็นที่สนใจของประชาชน นักท่องเที่ยวและนักธุรกิจ โดยเริ่มมีกิจกรรมต่อเนื่องตามมา เช่น ร้านอาหาร ตลาดขายสินค้าเกษตร ซึ่งต่อไปในอนาคตหากมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพิ่ม เช่น ถนน น้ำประปา โทรศัพท์ และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เช่น สถานที่พักผ่อน ภัตตาคารร้านอาหาร จุดชมวิว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนา ที่จะต้องพิจารณาถึงศักยภาพของพื้นที่ เพื่อที่จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และอาชีพของพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาศักยภาพการใช้ที่ดินของพื้นที่ เพื่อที่จะกำหนดแนวทางในการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างเป็นระบบ และให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ และสังคม เป็นหลัก

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) ศึกษาลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร บริการพื้นฐาน และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
- 2) ศึกษา สภาพปัญหา ผลกระทบ ข้อจำกัด และศักยภาพ รวมถึงแนวโน้มในการพัฒนาของพื้นที่ด้านใต้ของเขตบางขุนเทียน
- 3) เสนอแนวทางการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสอดคล้องกับข้อจำกัดและศักยภาพของพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

1.3 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา ครอบคลุมตั้งแต่ด้านใต้ของคลองสนามชัย ถึงชายทะเลบางขุนเทียน ครอบคลุมพื้นที่แขวงท่าข้าม บางส่วนของแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร และบริเวณข้างเคียงที่น่าจะมีผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษาได้แก่ พื้นที่บางส่วนของตำบลพันท้ายนรสิงห์ ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ตำบลบ้านคลองสวน ตำบลนาเกลือ ตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งอยู่ในเขตอิทธิพลของการขึ้นลงของน้ำทะเล

1.4 ขอบเขตเนื้อหาการศึกษา

ศึกษาบทบาทและความสำคัญของพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนจากลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหา ข้อจำกัด และศักยภาพ ของการใช้ที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงเสนอแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการพัฒนาพื้นที่

1.5 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษานี้มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วนต่อไปนี้(แผนภูมิที่ 1.1)

1) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร บริการพื้นฐาน และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยมีขั้นตอนและวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

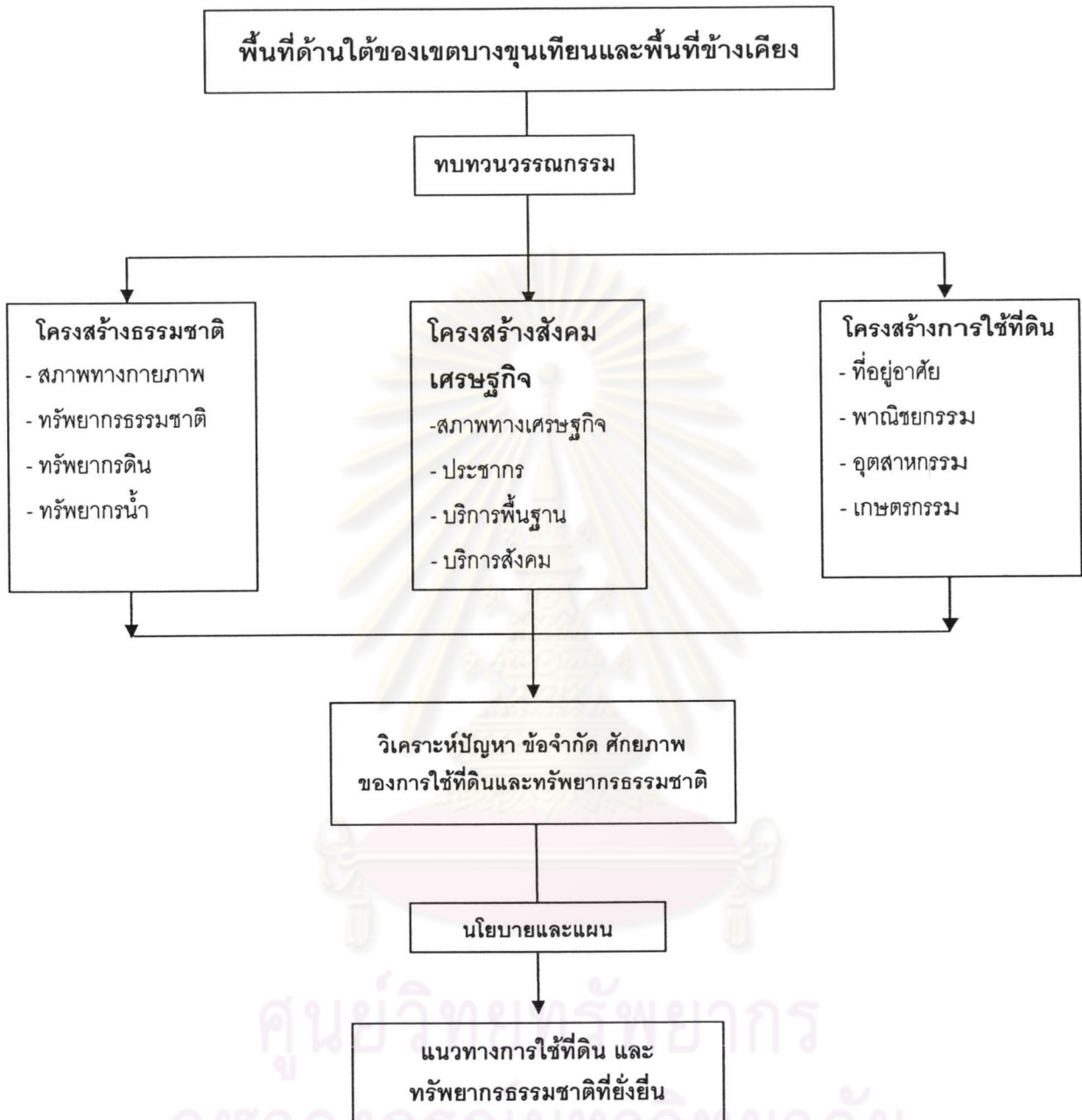
- ข้อมูลที่จัดเก็บประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์

(1) การสำรวจภาคสนาม เพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องและทันสมัย และเป็นการตรวจสอบสภาพพื้นที่ให้เห็นจริงทำให้เข้าใจสภาพพื้นที่ศึกษาได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้เอกสารงานวิจัยที่มี โดยเฉพาะการสำรวจสภาพการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

(2) การสัมภาษณ์ เป็นการสนทนาและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ตลอดจนสอบถามทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชน

- ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ สภาพทางกายภาพ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ประชากร และสังคม ระบบชุมชน บริการพื้นฐาน รวมทั้ง นโยบาย แผนพัฒนา และโครงการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา

แผนภูมิ 1.1 ขั้นตอนและกรอบการศึกษา

2) ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชายทะเล รวมถึงการใช้ที่ดินที่มีผลกระทบต่อพื้นที่ ชายทะเล

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

- สภาพการใช้ที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต รวมทั้งวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง

- วิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ โดยพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพ เส้นทางการคมนาคม การใช้ที่ดิน คุณภาพน้ำ ชุมชน แหล่งท่องเที่ยว เพื่อวางแนวทางการพัฒนาในอนาคตได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่ นโยบาย แผนพัฒนาและโครงการของรัฐ โดยใช้เทคนิคการหาศักยภาพของพื้นที่ด้วยวิธีแผนภาพเชิงซ้อน (Overlay Mapping) จากภาพถ่ายดาวเทียม

4) การเสนอผลการศึกษา

- เสนอแนวทางการพัฒนาและการจัดการพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ มีแบบแผนอย่างเป็นระบบโดยให้สอดคล้องกับนโยบายในระดับต่างๆ

1.6 แหล่งที่มาของข้อมูล

1) ข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎี และแนวความคิด ทำการศึกษาจากหนังสือ รายงานการวิจัย วารสารและเอกสารทางวิชาการจากห้องสมุดต่างๆ ได้แก่ สำนักวิทยบริการ และห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาด้านกายภาพ ทำการศึกษาจากหนังสือ รายงานการวิจัย วารสารและเอกสารทางวิชาการ ในห้องสมุดต่างๆ ได้แก่ สำนักหอสมุด ห้องสมุดสถาบันวิจัยสังคม และจากการลงสำรวจภาคสนาม สำนักงานเขตบางขุนเทียน สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร

3) ข้อมูลภาพประกอบภาพถ่ายจากเอกสารทางวิชาการและจากการลงสำรวจภาคสนาม

4) ข้อมูลเกี่ยวกับแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศจากสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร และกรมแผนที่ทหาร

5) ข้อมูลสภาพด้านกายภาพของพื้นที่จากการลงสำรวจภาคสนาม

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบศักยภาพและข้อจำกัด ที่มีต่อรูปแบบการใช้ที่ดิน เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการใช้พื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป
- 2) เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย